

Linda LAUZE
 Liepājas Universitāte

NOVĒLĒJUMU SINTAKTISKIE VARIANTI MUTVĀRDU SAZIŅĀ

1. Mūsdienās dažādi novēlējumi bieži tiek izmantoti ne tikai svētku reizēs un citos īpašos gadījumos, bet arī parastās situācijās gan formālajā, gan neformālajā komunikācijā, tai skaitā privātajā un pat lietišķajā sarakstē. Tas liecina, ka novēlējums, kas joprojām ir nozīmīgs runas akts svarīgos personiskās un sabiedriskās dzīves notikumos, ir kļuvis par vienu no sarunas beigu formulām.

Piemēram, runas situācija pie avīžu kioska, kur pircēja (35–49)¹ atvadās no pazīstamas pārdevējas: *Veiksmīgu tev darbošanos!* Citā situācijā kolēģe (35–49) pa telefonu privātas sarunas beigās saka zvanītājai: *Lai tev jauka diena!* Lietišķas telefona sarunas nobeigumā firmas pārstāve novēl: *Patīkamam vakaram jums!* Televīzijas ziņu raidījumā diktore atvadoties izsaka novēlējumu skatītājiem: *Lai jums jauks nākamās nedēļas sākums!* (LNT „LNT ziņas” 29.08.2010.)

Daļa novēlējumu nenoliedzami līdzinās formulām, piemēram, sveicinājumi, kas šajā rakstā netiek apskatīti. Raksta autore viedoklis par apzīmējuma „formula” izmantojumu termina veidošanā ir izteikts publikācijā „Sarunas sākuma un beigu formulas” (Lauze 2009). Tomēr runas fakti, to vidū arī iepriekš minētie piemēri, rāda, ka sintaksē novēlējumi ir atzīstami par izteikumiem, kas tiek veidoti, balstoties uz abstraktām teikuma shēmām, kuru realizācijā mutvārdu saziņā ir konstatējami dažādi sintaktiskie varianti. Jāpiebilst, ka praktiskā materiāla vākšanas laikā bija iespējams pārlicināties par runātāju izdomu un radošo garu, konstatējot, ka mutvārdu piemēri ir asprātīgi un daudzveidīgi leksiskā ziņā. Piemēram, novēlējums *Priecīgas Lieldienas!* sarunvalodā reizēm tiek aizstāts ar šādu variantu: *Priecīgus Oļņsovētkus!* Taču sintakses ziņā tas ir viens un tas pats novēlējuma veids.

Raksta mērķis ir analizēt novēlējumu sintaktiskos variantus mutvārdu saziņā. Līdz šim novēlējumu sintaktiskā izveide ir raksturota latviešu valodas gramatikās un sintakses monogrāfijās sadaļā „Vēlējuma teikums” (respektīvi „Vē-

¹ Iekavās norādīta runātāja vecuma grupa.

lējuma teikumi”), kur pamatā ir piemēri no rakstveida tekstiem (sk. MLLVG 2, 180–189; Moze 1977, 32–33; Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989, 243–246; Ceplīte, Ceplītis 1991, 170; Beitiņa 2009, 72–73). Šī pētījuma praktiskais materiāls ir vairāk nekā 300 mutvārdu novēlējumi, kurus raksta autore ir operatīvi fiksējusi diktofonā vai bloknotā, kas fiksēti atšķirīgās runas situācijās – televīzijā, radio, dažādos pasākumos, ikdienas komunikācijā, arī telefona sarunās, no 2009. gada līdz 2011. gadam. Kā papildu materiāls izmantotas Liepājas Universitātes studentu kartotēkas sociolingvistikas kursā. Piemēriem, kas iegūti no plašsaziņas līdzekļiem, iekavās norādīts televīzijas kanāls vai radiostacija, raidījuma nosaukums un datums. Novēlējumu izpētei ir izraudzīti četri televīzijas kanāli – LTV1, LNT, TV3, TV „Dzintare” – un četras radiostacijas – „Latvijas Radio 1” (LR1), „Latvijas Radio 2” (LR2), „Rietumu radio” (Rr), „Radio Skonto” (RS). Citos gadījumos runātāji un situācija kopumā raksturoti vispārīgi, norādot vecuma grupu un sociālo lomu vai amatu, bet neminot personvārdus, lai ievērotu konfidencialitāti. Fiksējot runas faktus dažādos pasākumos un ikdienas saziņā, izmantota tiešo novērojumu un līdzdalīgā novērojuma metode.

2. Novēlējums parasti tiek izteikts sarunas partnerim vai kādai citai personai, par ko ir runa. Mutvārdu saziņā dažkārt ir sastopami izteikumi, kuros novēlējums ir attiecināts arī uz pašu runātāju, par ko liecina daudzskaitļa 1. personas vietniekvārda (retāk atgriezeniskā pronomena) lietojums adresāta funkcijā. Šādos gadījumos var tikt veidots arī vārdkopas analogs kopā ar pronomenu *visi* datīvā, lai uzsvērtu, ka novēlējums ir domāts visiem runas situācijas dalībniekiem, to vidū arī pašam izteikuma autoram.

Piemēram, jaunā gada pirmajā raidījumā tā vadītājs novēl radioklausītājiem un raidījuma veidotājiem: *Lai šis gads mums labāks par iepriekšējo!* (LR1 „Kā labāk dzīvot” 04.01.2010.) Runas situācija zinātniskas konferences atklāšanā. Ievadvārdu nobeigumā profesors (50–64) saka: *Lai mums labi veicas šīsdienas tālākais darbs!* Radioraidījuma noslēgumā viesīņa novēl: *Veiksmi mums visiem!* (LR1 „Monopols” 15.06.2009.) Cita runas situācija jubilejas svinībās. Oficiālās daļas nobeigumā jubilāre savu pateicību visiem apsveicējiem pabeidz ar novēlējumu: *Lai mums visiem veicas!*

3. Vairums novēlējumu ir vēlējuma teikumi, kas tradicionāli tiek klasificēti verbālos un neverbālos vēlējuma teikumos. Par tipisku neverbālu vēlējuma teikumu tiek atzīts izteikums ar lietvārda akuzatīvu centrā (MLLVG 2, 188; Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989, 245; Beitiņa 2009, 73). Parasti šādam lietvārdam ir pakārtots viens vai vairāki atribūti.

Piemēram, runas situācija teātrī. Pirms izrādes pāris iegādājas programmu. Kasiere (50–64) viņiem novēl: *Patīkamu skatīšanos!* Cita runas situācija augstskolas ēdnīcā. Administrācijas pārstāve (50–64) iet garām galdiņam, pie kura pusdienu jaunāki kolēģi vecumā ap 30 gadiem: *Labu ņammāšanu!* Radio rīta programmas vadītāja Ziemassvētku laikā saka: *Gaišus un jaukus Ziemassvētkus!* (RS 25.12.2009.)

4. Jāpievērš uzmanība faktam, ka līdzās tipiskajam latviešu valodas novēlējumam ar lietvārda akuzatīvu centrā mutvārdu saziņā plaši tiek lietots tā sintaktiskais variants ar personas vietniekvārdu datīvā. J. Baldunčiks, raksturodams tulkotāja viltusdraugu problēmu, uzsver, ka „angļu valodā bieži lietoto vārdu un izteicienu kopijas sāk nomākt tradicionālos latviskos ekvivalentus” un piemēru klāstā min arī sasveicināšanās frāzi – „pierastā *Labrīt!* vietā bieži dzirdam *Labrīt visiem!* (*Good morning everybody*)” (Baldunčiks 2005, 57). Teiktais sasauca ar Ā. Ozolas viedokli: „Ļoti bieži pa radio, arī no televīzijas ekrāna atskan *visu jums labu!* vai *visu labu jums!* Vietniekvārds *jums* te ir pavisam lieks, tā nav latviešu valodai atbilstīga teikuma konstrukcija. Mēs viens otram vēlam *laimīgu ceļu!* *labu veselību!* Raksta autorei nav gadījies dzirdēt, ka kāds būtu teicis: „Laimīgu jums ceļu!” (Ozola 2010, 38). Jānorāda, ka praktiskajā materiālā, kas fiksēts šī pētījuma vajadzībām, ir atrodams piemērs: *Laimīgu ceļu tev!*

Citi piemēri. Runas situācija augstskolā. Darbinieku kopsapulces nobeidumā administrācijas pārstāvis (50–64) novēl: *Priecīgas Lieldienas visa veida konfesijām un pārliecībām!* Runas situācija uz ielas. Darbinieki pulcējas pirms braukšanas uz Ventspili. Kolēģe (35–49), kas iet garām, viņiem saka: *Tad jums labu ceļavēju!* Televīzijas pārraides beigās vadītājs novēl: *Jauku jums šo vakaru!* (TV3 „Bez tabu” 24.06.2009.) Radioraidījuma noslēgumā vadītāja atvadoties saka: *Un jauku jums dienu!* (LR1 „Kā labāk dzīvot” 18.08.2010.)

4.1. Līdzīgi piemēri („Jauku *jums* šo dienu!”, „*Labu jums* atpūtas dienu!”, „*Labu jums visu!*”) bez norādes uz avotu ir atrodami J. Kušķa grāmatā „Mūsu valoda”, kur norādīts, ka visi šie teicieni ir pārcelti no krievu valodas un ka tajos ir lieki iesprausti *jums* pēc krievu valodas parauga (Kušķis 2006, 241). Ja salīdzina izteikumus *Jauku jums dienu!* un *Прекрасного вам дня!*, var pieņemt, ka latviešu valodā ir veidots sintaktiskās konstrukcijas kalks.

4.2. Tomēr domājams, ka šī varianta izplatība ir saistāma ne tikai ar iespējamo angļu vai krievu valodas ietekmi, bet arī ar adresāta semantikas aktualizāciju, kas ir raksturīga novēlējumiem. Jāpiemin, ka latviešu valodas sintaksē datīva traktējums dažkārt ir problemātisks, šī locījuma funkciju analīzei ir

veltīti arī jaunākie pētījumi (Lokmane 2002; Berg-Olsen 2005), taču tajos nav pievērsta uzmanība datīva lietojumam novēlējumos. Šajā gadījumā jāapskata arī komunikāti, kuros novēlējums ir izteikts ar darbības vārdu *vēlēt* vai *novēlēt* īstenības izteiksmē (bez partikulas *lai*) dažādās personu formās. Tie bieži tiek izmantoti audiovizuālajos plašsaziņas līdzekļos, kur programmu vadītāji veido novēlējumus ar minēto verbu vienskaitļa vai daudzskaitļa 1. personā. Radioraidījumos lietotajiem izteikumiem ir raksturīgi, ka runātājs mēdz izvēlēties arī 3. personas formu. Gramatiskā ziņā tas šķiet neparasti, jo viņš nodod ziņu savā vārdā, reizēm nosaucot arī personvārdu, vai no raidījuma veidotājiem, pie kuriem pats pieder, pieminot raidījuma nosaukumu. Iespējams, ka darbības vārda 3. personas formas lietošanu 1. personas vietā veicina saziņas specifika – tas, ka runātājs ir tikai dzirdams, nevis redzams un ka klausītājiem radiopārraides parasti ir tikai fons kādas citas darbības veikšanai.

Piemēram, gada pēdējā radioraidījumā vadītājs novēl: *Es jums jebkurā gadījumā novēlu laimīgu jauno gadu!* (LR1 „Kultūras rondo” 29.12.2009.). Televīzijas ziņu raidījuma noslēgumā diktore saka: *Es vēlu jums piedzīvot daudz patīkamu brīžu šovā „Dejo ar zvaigzni” un šovakar atvados* (TV3 „TV3 ziņas” 28.02.2010.). Radio diktore rīta programmas beigās novēl: *Vēlam veiksmīgu šo pirmdienu!* (LR1 „Labrīt!” 02.08.2010.). Citā radiopārraidē izskan: *Raidījuma „Uz stūra krodziņā mazā” veidotāji tev novēl arlabunakti un krāsainus sapņus!* (Rr „Uz stūra krodziņā mazā” 29.08.2010.) Vai arī diktors saka: *Laimīgu ceļu vēl Viesturs Sprogis un programma „Mājupceļš”* (LR2 „Mājupceļš” 12.09.2010.).

4.3. Ja paralēli novēlējumu formulai, kur verbalizētās daļas pamatā ir lietvārds akuzatīvā, pastāv izteikums, kura struktūrā ir aizpildīta subjekta un predikāta pozīcija, respektīvi, kas pilnībā atbilst abstraktajam vienkārša teikuma paplašinātajam modelim $N_n - V_{fin} - N_d - N_a^2$, rodas jautājums, vai minētos novēlējumos ar lietvārda akuzatīvu centrā var uzskatīt par neverbāliem vēlējuma teikumiem. Arī krievu valodniecībā tiek norādīts, ka šāda veida novēlējumu konstrukciju³ (piemēram, *Счастливый путь! Доброй ночи! Всем вам спокойной ночи!*) atzīšana par nominatīviem teikumiem ir diskutējama (Казарина 2007, 269). Ja šos izteikumus klasificē kā novēlējumus, ku-

² Vienkārša teikuma paplašinātajā modelī atribūts netiek atspoguļots, kaut arī novēlējumā tas ir semantiski nozīmīgs.

³ Krievu valodā galvenais loceklis ir nominatīvā.

ros ir daļēji verbalizēta teikuma abstraktā shēma (plašāk par vienkārša teikuma statiskās struktūras realizācijas veidiem latviešu sarunvalodā sk. Lauze 2004), tas palīdz izskaidrot, kāpēc to sintaktiskajā izveidē mutvārdu saziņā tik bieži tiek lietots datīvs. Sintakses teorijā, arī sarunvalodas sintakses pētījumos, tiek atzīts, ka reducēts verbs, citiem vārdiem, predikāts sintaktiskajā nullformā, izteikumā saglabā savas saistītspējas (PPP, 293; Земская, Китайгородская, Ширяев 1981, 200–205; Lagzdina 1997, 28; Lauze 2004, 79).

Darbības vārds *vēlēt* vai *novēlēt* piesaista atkarīgo komponentu gan akuzatīvā, gan datīvā. Kā zināms, „sintaktisko konstrukciju svešums izpaužas to uzbūvē – tās ir veidotas pēc svešiem modeļiem (ir sveša saistāmība, sveša rekcija verbiem u. tml.)” (Freimane 1993, 393–394). Apskatot minētos verbus, nevar atzīt, ka rekcijas ziņā datīvs tiem būtu svešs. No vienas puses, var pieņemt, ka iepriekš aplūkotais novēlējuma veids ar adresātu datīvā latviešu valodā ir sintaktiskās konstrukcijas kalks. No otras puses, ir jārūnā arī par verbālā novēlējuma sintaktiskajiem variantiem, kuros ir verbalizēta tikai daļa struktūras. Vienā gadījumā to veido nomens akuzatīvā, bet subjekts, predikāts un nomens⁴ datīvā, respektīvi, objekts adresāta funkcijā, ir sintaktiskajā nullformā, otrā gadījumā – nomens datīvā un nomens akuzatīvā, bet subjekta un predikāta pozīcija nav aizpildīta. Sarunvalodā ir liels tādu izteikumu īpatsvars, kuros redukcijas procesā rodas obligātā teikuma modeļa komponenta sintaktiskā nullforma (Lauze 2004, 48). Pie līdzīga secinājuma ir nonākuši Dž. Millers un R. Veinerte, kas ir pētījuši spontānu runāto angļu, krievu un vācu valodu (Miller, Weinert 1998, 209).

5. Mutvārdu saziņā ir plaši izplatīts novēlējums ar partikulu *lai*, kuram ir raksturīgi vairāki sintaktiskie varianti. Pirmkārt, novēlējuma gramatiskajā centrā ir lietvārds nominatīvā. Zīmīgi, ka tā lietojumu rakstveida tekstos teorētiskajā literatūrā ilustrē viens un tas pats Raiņa piemērs: *Lai tavās rokās vara visās zemēs!* (MLLVG 2, 188; Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989, 245; Beitiņa 2009, 73). Apkopotajā materiālā ir samērā maz šādu mutvārdu izteikumu, kuros nav verbalizēts novēlējuma adresāts datīvā. Jāpiemin, ka tie visi ir fiksēti audiovizuālajos plašsaziņas līdzekļos.

Piemēram, radio reportāžas nobeigumā žurnāliste saka: *Lai jauka zinātnieku nakts!* (LR1 „Pēcpusdiena” 24.09.2010.). Radio raidījumā telefona sarunas noslēgumā vadītāja novēl intervētajai muzeja darbiniecei: *Lai veiksmīga diena!*

⁴ Pronomens tiek uzskatīts par nomena substitūtu.

(LR1 „Sestdienas rīts kopā ar Artu un Ansi” 31.10.2009.). Televīzijas raidījuma izskaņā vadītājs saka: *Lai interesants un aizraujošs vakars kopā ar LNT!* (LNT 29.10.2009.) Cita televīzijas raidījuma beigās vadītājs novēl skatītājiem: *Lai patīkams vakars ar TV3!* (TV3 „Nekā personīga” 18.10.2009.)

5.1. Otrkārt, vienkārša teikuma paplašinātās struktūras pamatā ir nomens nominatīvā un nomens datīvā. Šādi novēlējumi ir atrodami arī teorētiskajā literatūrā līdzās iepriekšējam sintaktiskajam variantam un ir uzskatīti par neverbāliem vēlējuma teikumiem (MLLVG 2, 188–189; Beitiņa 2009, 73). Pēc fiksētā materiāla analīzes, atsevišķi pētot izteikumus ar partikulu *lai*, var spriest, ka šis novēlējuma veids visbiežāk tiek izmantots mutvārdu saziņā gan formālās, gan neformālās runas situācijās.

Piemēram, televīzijas ziņu nobeigumā diktors novēl skatītājiem: *Lai jums jaukas brīvdienas!* (TV „Dzintare” „Ziņas” 27.02.2009.) Dziesmu starplaikā radio diktors saka: *Lai jums veiksmē darbos!* (LR2 11.07.2009.) Runas situācija zinātniskā konferencē. Referāta beigās runātāja (50–64) novēl klausītājiem: *Lai jums visiem mierīgas un skaistas darbdiēnas!* Vai arī runas situācija tirgū. Pircējs (50–64) atvadoties saka pazīstamam pārdevējam: *Nu lai tev veiksmīga diēna!*

5.2. Treškārt, novēlējuma gramatiskajā centrā subjekts ir izteikts ar lietvārdu nominatīvā un predikāta pozīcijā ir verbalizēts darbības vārds *būt* patstāvīgajā nozīmē. Kā zināms, „latviešu valodniecībā *būt* trijās patstāvīgās nozīmēs (eksistences, atrašanās, piederības) uzskatīts par pilnnozīmes verbu un veido verbālus teikumus” (Freimane 1997, 16). Jānorāda, ka šī sintaktiskā variānta izmantojums mutvārdu saziņā liek pārskatīt abu iepriekšējo novēlējuma veidu traktējumu un atzīt, ka tajos ir konstatējama darbības vārda *būt* sintaktiskā nullforma.

Piemēram, televīzijas rīta raidījuma nobeigumā diktors saka: *Lai jums ir laba diēna!* (LTV1 „Labrīt, Latvija!” 31.08.2009.). Runas situācija augstskolas darbinieku kopsapulcē. Runas noslēgumā administrācijas pārstāve (34–49) novēl: *Lai visiem ir veiksmīgs, jauks un skaists jaunais gads!* Cita runas situācija jubilejas svinībās. Apsveikdama gaviļnieci, kolēģe saka: *Lai ir vienmēr saule sirdī, dvēselē un miesā!* Televīzijas pārraides beigās vadītājs novēl: *Lai rītā ir jauka, skaista, mīļa Sieviešdiēna!* (TV3 „Garšu laboratorija” 07.03.2010.)

5.3. Ceturtkārt, novēlējumu ar partikulu *lai* veido pilnnozīmes verbs īstēnības izteiksmes vienkāršās tagadnes 3. personas formā. Šādos izteikumos parasti ir verbalizēts adresāts datīvā, taču reizēm tā pozīcija paliek neaizpildīta.

Piemēram, radoraidījuma beigās diktore saka: *Lai jums šajā diēnā pietiek siltuma sev un citiem!* (LR1 „Labrīt!” 11.02.2011.). Citā pārraidē telefona sa-

runas noslēgumā vadītāja novēl zvanītājai, kam ir 80 gadu: *Lai jums veselība turas!* (LR1 „Māmiņu klubs” 20.10.2009.). Runas situācija veikalā, kurš nesen ir atvērts. Pazīstama pircēja (34–49) novēl pārdevējai: *Lai jums labi sokas!* Televīzijas ziņu nobeigumā diktore saka: *Lai veicas!* (TV3 „TV3 ziņas” 13.10.2009.).

Teorētiskajā literatūrā tiek norādīts, ka pēdējais no minētajiem izteikumu veidiem robežojas ar rosinājuma teikumiem (MLLVG 2, 186–187; Beitiņa 2009, 73). Jau monogrāfijā „Teikums”, kas izdota 1898. gadā, K. Mīlenbahs ir konstatējis: „Dzejā un ikdienišķā valodā vēl šo baltu dienu izsaka vēlējumus imperatīvā jeb pavēles izteiksmē.” (Mīlenbahs 2009, 240) Kaut arī formāli šādu izteikumu sintaktiskā izveide atbilst rosinājuma teikumiem, to semantika liecina par novēlējumu (sal. Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989, 244–245). Ilustrācijai zīmīgs dialogs.

Runas situācija televīzijas studijā. Pēc tam, kad spēles dalībniece ir laimējusi palielu naudas summu, vadītājs jautā: *Vai jums ir kāds novēlējums?* Spēles dalībniece: *Lai viņi arī spēlē!* (LNT „Zelta drudzis” 04.04.2009.).

5.4. Kā jau redzams iepriekšējo piemēru analīzē, mutvārdu saziņā ir sastopami novēlējumi, kuru sintaktiskajā izveidē ir konstatējama predikāta sintaktiskā nullforma. Ne tikai ikdienā, bet arī televīzijā un radio tiek veidoti izteikumi ar subjekta sintaktisko nullformu – tās semantikas uztveri novēlējuma adresātam nodrošina runas situācija vai konteksts.

Piemēram, runas situācija veikalā. Kad ir noformēti nepieciešamie dokumenti par mobilā telefona iegādi, pārdevēja novēl pircējam: *Lai labi kalpo!* Cita situācija tirgū. Pircēja ir iegādājusies plūmes. Atvadoties pārdevējs saka: *Lai labi garšo!*

Ja vienkārša teikuma paplašinātais modelis ir realizēts daļēji, mutvārdu saziņā rodas sintaktiskie varianti, kuros ir viena vai vairākas semantiski strukturālo komponentu sintaktiskās nullformas. Minēto atzinumu ilustrē novēlējumi, kuru pamatā ir vienkārša teikuma paplašinātais modelis $N_d - V_{fin3} - N_n - N_1 / Adv$, kur nav verbalizēta:

- (1) subjekta sintaktiskā nullforma;
- (2) subjekta un objekta sintaktiskā nullforma;
- (3) subjekta un adverbijālā komponenta sintaktiskā nullforma;
- (4) subjekta, objekta un adverbijālā komponenta sintaktiskā nullforma.

Piemēram, (1) radio tiek pārraidīta intervija, kurā sportiste stāsta par iecerēto pasākumu, nosaukdama datumu, kad tas notiks. Raidījuma vadītāja viņai novēl: *Lai jums izdodas 20. novembrī!* (LR1 „Piespēle” 12.11.2009.);

- (2) noslēdzot stāstījumu par gaidāmo Eiropas čempionāta spēli basketbolā, žurnāliste saka: *Lai izdodas šovakar!* (LR1 „Pēcpusdiena” 20.07.2010.);
- (3) sarunas nobeigumā žurnāliste intervētajai mūziķei novēl: *Lai jums izdodas!* (LR1 „Labrīt!” 11.12.2009.);
- (4) telefona sarunā A ir konsultējies ar pazīstamu grāmatvedi, kura atvaidoties novēl: *Lai izdodas!*

6. Krievu valodniece V. Kazarina pamatoti secina, ka „20. gadsimta otrā puse ir izvedusi sintakses arēnā mācību par sintaktisko paradigmatiku un mācību par sintaktisko nulli, kas ir ļāvušas izdalīt nominatīvos teikumus no vienkopas teikumu grupas un atzīt tos par divkopu teikumiem” ([tulkojums mans – L. L.] Казарина 2007, 233). Saistībā ar sintakses teorijas attīstību minēto atzinumu var traktēt plašākā nozīmē un attiecināt uz nominālo teikumu izpratni. Tā kā „latviešu valodā ir viens kopējs vienkārša teikuma modeļu inventārs, kas tiek izmantots izteikumu veidošanai gan runātā, gan rakstītā tekstā” (Lauze 2004, 52), mutvārdu saziņā konstatēto sintaktisko variantu analīze rosina pārskatīt vēlējuma teikumu klasifikāciju pēc morfoloģiskā tipa un atzīt par verbāliem vēlējuma teikumiem arī tos novēlējuma veidus, kur darbības vārds predikāta funkcijā ir sintaktiskajā nullformā. Sintaksē joprojām ir aktuāls viedoklis, ko, risinot nepilnu teikumu problēmu, ir izteicis lietuviešu valodnieks V. Labutis: nepilnais teikums tiek uzskatīts par attiecīgā pilnā teikuma modeļa transformu vai tā variantu ar nulles komponentu (Лабутис 1970, 83). Iesāktais darbs mutvārdu izteikumu sintakses izpētē noteikti ir jāturpina.

SYNTACTIC VARIANTS OF WISHES IN SPOKEN COMMUNICATION

Summary

To this day the structural formation of wishes in Latvian has been described in the chapter “Optative Sentences” of books on Latvian syntax in which examples were mainly taken from written texts. The present paper focuses on the analysis of spoken utterances from everyday speech as well as from telephone conversations recorded from audiovisual mass media on different social occasions.

Special attention is paid to the fact that a typical wish with a noun in the accusative case in its centre coexists with its syntactic variant in which the addressee in the dative

case is added. At first sight, it seems to be a case of syntactic interference. But if one compares the mentioned syntactic variants to verbal utterances with a completely implemented structural model of the simple sentence, they should be regarded as utterances with the syntactical zero form of the predicate.

The author ends the article with the analysis of structural formation of wishes with the particle *lai*. According to the author, the existence of the syntactic zero form testifies to the possibility of treating these utterances as a partly implemented structural model of the simple sentence. The present research encourages a discussion about the classification of optative sentences according to their morphological type.

LITERATŪRA

Baldunčiks Juris 2005, Tulkotāja viltusdraugu problēma: no vārdiem pie darbiem, *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi* 1, 56–64.

Beitiņa Maigone 2009, *Mūsdienu latviešu literārās valodas sintakse*, Liepāja: LiePA.

Berg-Olsen Sturla 2005, *The Latvian dative and genitive: A cognitive grammar account*, Oslo: Faculty of Humanities, University of Oslo.

Ceplīte Brigita, Laimdots Ceplītis 1991, *Latviešu valodas praktiskā gramatika*, Rīga: Zvaigzne.

Ceplītis Laimdots, Jānis Rozenbergs, Jānis Valdmanis 1989, *Latviešu valodas sintakse*, Rīga: Zvaigzne.

Freimane Inta 1993, *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*, Rīga: Zvaigzne.

Freimane Inta 1997, Sintakses vienības latviešu valodā, *Baltu filoloģija* 7, 6–20.

Kušķis Jānis 2006, *Mūsu valoda*, Rīga: Antava.

Lagzdiņa Sarmīte 1997, Vienkāršs teikums un tā robežas, *Baltu filoloģija* 7, 21–34.

Lauze Linda 2004, *Ikdienas saziņa: vienkāršs teikums latviešu sarunvalodā*, Liepāja: LiePA.

Lauze Linda 2009, Sarunas sākuma un beigu formulas, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 13(2), 135–146.

Lokmane Ilze 2002, Datīvs latviešu valodas sintaktiskajā sistēmā, *Linguistica Lettica* 10, 151–161.

Miller John, Regina Weinert 1998, *Spontaneous spoken language: Syntax and discourse*, Oxford: Clarendon Press.

Mīlenbahs Kārlis 2009, *Darbu izlase* 2, Rīga: LU Latviešu valodas institūts.

MLLVG 2 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika 2: Sintakse*, Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962.

Moze Marta 1977, *Mūsdienu latviešu literārās valodas sintakse 1: Vārdu savienojumi un vienkāršs teikums*, Liepāja: V. Lāča Liepājas Valsts pedagoģiskais institūts.

Ozola Ārija 2010, Pārdomas par sveicinājuma vārdiem gadsimtu gaitā, *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi* 5, 36–40.

Казарина Валентина Ивановна 2007, *Современный русский синтаксис. Структурная организация простого предложения*, Елец: Елецкий государственный университет им. И. А. Бунина.

Лабутис Витас 1970, Структурный и семантический анализ неполноты предложения (на материале литовского языка), in б. *Artura Ozola diena: Sintagmātika, paradigmatika un to savstarpējās attieksmes sintakses līmenī*, Rīga: LVU, 82–84.

PPP – Елена Андреевна Земская (ред.), *Русская разговорная речь*, Москва: Наука, 1973.

Земская Елена Андреевна, Маргарита Васильевна Китайгородская, Евгений Николаевич Ширяев, *Русская разговорная речь. Общие вопросы. Словообразование. Синтаксис*, Москва: Наука, 1981.

Linda LAUZE
Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte
Liepājas Universitāte
Kūrmājas pr. 13
LV-3401 Liepāja
Latvia
[lindalauze@gmail.com]